

DUBROVAČKI ZAHTJEVI REVOLUCIONARNE GODINE 1848.

STIJEPO OBAD

Nakon pada Dubrovačke Republike (1808) za francuske i austrijske dominacije u gospodarskom pogledu Dubrovnik stagnira. Izgubivši vlast a s njom i gospodarsku moć gornji vladajući društveni sloj ostaje nemoćan, razočaran; neki zauvijek odlaze u inozemstvo, drugi se pokušavaju prilagoditi novim uvjetima, a treći, razočarani, nostalgично tuguju za prošlim dobom i grčevito se drže posjeda od Pelješca do Konavala od kojih jedva mogu živjeti narednih desetljeća. Ono malo gospodarskog života vezano je za aktivnost ne više vlastele nego malog sitnog građanina koji gradi poneki brod ili je posrednik u trgovini između dviju jadranskih obala.¹ Unutar grada postupno se uzdižu pridošli Hercegovci, koji otvaraju obrtničke radionice ili pak putem karavanske trgovine trguju sa zaleđem.²

Prvih desetljeća austrijske okupacije pučanstvo Grada i okolice oslobođeno je plaćanja poreza, a uoči četrdesetosme izjednačeni su u tom pogledu s ostalim žiteljima Dalmacije. Početkom četrdesetih godina uvedena je kućarina (1840), pa desetina (1841), te tzv. paušalna desetina (1842),³ što je za sušnih i nerodnih godina palo kao teško breme na pleća pučanstva. Za ustavna života (1848) Dubrovčani se žele osloboditi novonametnutih tereta i u novim povijesnim prili-

¹ J. Kupek, »Gospodarske i kulturne prilike u Dalmaciji krajem trećeg decenija XIX st.«, *Radovi Instituta JAZU u Zadru*, sv. 20, Zadar, 1973, 237—238; Š. Peričić, »Prilog poznavanju pomorsko-trgovačkog prometa dubrovačkog okružja od 1815. do 1850. godine«, *Anali Historijskog odjela Centra za znanstveni rad JAZU u Dubrovniku*, sv. XV—XVI, Dubrovnik, 1978, 303—318; I. St. i, »Prilog poznavanju brodarstva Dalmacije u drugoj četvrtini XIX stoljeća«, *Pomorski zbornik*, knj. XV, Rijeka, 1977, 579, 581, 584, 586. O stanju agrara vidi S. Obad, »Agrarni odnosi na području bivše Dubrovačke Republike (1814—1850)«, *Radovi Filozofskoga fakulteta u Zadru*, 6/1964—65, 66/67, Zadar, 1969, 131—146.

² Historijski arhiv Zadar, Spisi registrature br. 963/p od 19. IX 1838. Vidi A. Giljferding, *Putovanje po Hercegovini, Bosni i Staroj Srbiji*, Sarajevo, 1972, 28.

³ Historijski arhiv Dubrovnik, Arhiv općine Dubrovnik, Povjerljivi spisi br. 13/p. od 13. II 1842.

kama oživjeti gospodarski život u gradu, kojega su uništili Francuzi i Austrijanci. Svrha je bila otkloniti smetnje slobodnom razvitku obrta, pomorske i kopnene trgovine, koje mu je nametnula Metternichova Austrija, a što ga je učinilo drugorazrednim gradom «u bezimenom mnoštvu gradova». Službeni Dubrovnik je 1848. lojalan prema Beču i razmišlja o napretku grada u slobodnoj i federativnoj Austriji. Nakon proglašenja ustavnih sloboda četiri naročito izabrana odbora izradili su trinaest zahtjeva, o kojima se raspravljalo na sjednici Općinskog vijeća a nakon toga ih se uputilo u Beč.⁴

Dubrovčani predlažu da bi u Gružu bilo potrebno izgraditi pomorsko-vojni arsenal radi političkih i trgovačkih interesa Austrije koja bi time postala gospodarica Jadrana, jer bi bila u mogućnosti kontrolirati njegov ulaz. S obzirom na pogodan zemljopisni položaj između balkanskog zaleđa s jedne i Jadranskog mora i Italije s druge strane predlažu da Dubrovnik bude slobodna luka od rta Kantafiga do Sv. Jakova, uključujući i Treći kanal. Dotadašnje velike carine kočile su gospodarski razvitak grada, posebno trgovine, te zahtijevaju da se reformira financijska administracija i ublaži carinska tarifa, jer je uvezena roba previše ocarinjena. Da bi se unaprijedila prerada suhomesnate robe, a s njom u vezi stočarstvo i ribarstvo, potrebno je sniziti cijenu soli. Novonametnuta kućarina teško je pogodila osiromašenu vlastelu, pa se podnosi zahtjev da se ukine kućarina na kuće koje su u posjedu vlastele a u njima žive kmetovi. Pored kućarine zahtijevaju da se ukine izravni porez, tj. paušalna desetina, ali dotle dok se ne donese ustav. Da bi se učinile olakšice vlasteli i kmetovima predlažu da se sudske parnice unaprijed vode na nebiljegovanu papiru. Isto tako općini treba odobriti pobiranje trošarine i ukinuti takse na zanatstvo i obrt. S obzirom da je Dubrovnik pretrpio velike štete od Rusa i Crnogoraca godine 1806. traže nadoknadu kao i da im se povrate glavnice pobožnih zaklada koje su položene u inozemnim bankama. Također zahtijevaju da se uprave pobožnih zaklada oslobodi od državnog štitništva. Ponosni na prošlost, misle o vlastitoj sadašnjosti, pa ne žele da se područje bivše Dubrovačke Republike utjelovi u bilo koju pokrajinu carstva bez izričitog pristanka pučanstva grada i okolice. I na kraju, traže da austrijska vojska isprazni zavod sv. Ignacija i vrati ga Piaristima i da se oslobode pomorskih taksa oni brodovi koji ne plove.⁵

Svakako, Dubrovčani žele upozoriti bečki vrh na propuste starog režima, koji je zanemario ulogu Dubrovnika i gruške luke u tom dijelu Jadrana. Metternichova administracija ga je tretirala, čini se, samo kao osmatračnicu događaja u neposrednom zaleđu. Po

⁴ Historijski arhiv Zadar, III/4, Presidijalni spisi Namjesništva br. 444/2 It. od 17. IV 1848.

⁵ Isto.

svemu sudeći značenje Gruža kao luke više je cijenio Napoleon nego austrijske vlasti; on je u njemu želio izgraditi arsenal s obzirom da je gruška luka među najboljima u Dalmaciji po prostranosti, dubini i lakom prilazu. Austrija bi od dubrovačkog arsenala imala dvojaku stratešku korist, s obzirom na blizinu turskog zaleđa s jedne i Otrantskih vrata s druge strane, te bi na taj način imala potpunu kontrolu u Jadranskom moru.

Kroz interese Austrije Dubrovčani gledaju i napredak svoga Grada. S obzirom na povijesne, narodne, trgovačke veze i interese Dubrovčani misle da bi njihov grad trebao biti austrijski glasnik u turskom zaleđu, od čega bi austrijska politika i trgovina imale koristi. Dubrovnik bi posebno, zbog stoljetne nezavisnosti i kulturne prošlosti, uživao poštovanje u slavenskom svijetu.

Dubrovčani su uvjereni da je bespredmetno govoriti o gospodarskom oživljavanju Dubrovnika sve dotle dok se ne izmijene financijska administracija, carinske tarife, takse na obrtnike, te porezi desetina i kućarina. Postojeće carine nastale su za vlade sistema protekcionizma, što je samo štetilo gospodarskom napretku Dubrovnika i ostale Dalmacije. Tako primjerice od 1830—1848. nije podignut niti jedan proizvođački pogon, pa ni od one robe koja je najviše zaštićena. To je sve dovelo do krijumčarenja. Carina u Dalmaciji penjala se i do 30%. Umjesto da se trgovina koncentrira u gradovima, ona bježi iz gradova. Budući da Dubrovnik i ostali dalmatinski gradovi uvoze manufakturnu robu, potrebno je sniziti carine na svakodnevnu potrošnu robu, na pamučne tkanine, za potrebe siromašnog puka, i na kolonijalnu robu. Nasuprot tome Dubrovnik i ostala Dalmacija mogli bi ponuditi vino, ulje i drugu robu koja stiže putem kopnene i pomorske trgovine.

Velika smetnja napretku grada i sela je desetina i kućarina, silom nametnuta dubrovačkom okružju početkom četrdesetih godina. Tako primjerice godine 1842. porez iznosi dvadeset i tri tisuće, a sljedeće godine povisuju ga na trideset tri tisuće fiorina. Tako su mnoge obitelji lišene svakog sredstva izdržavanja, što će dovesti do znatnog osiromašenja Dubrovnika i okolice. Dubrovčani 1848. zahtijevaju da ne plaćaju porez, jer ga nisu plaćali ni za bivše Republike. Kako su popaljeni i opljačkani za sukoba velikih sila na južnom Jadranu, početkom stoljeća, predlažu da ga ne plaćaju sve dotle dok se ne zavede ustavno stanje.

Četrdesetih godina udarena je velika taksa na obrtnike, tako da mnogi jedva zarađuju kruh, a da bi platili taksu morali su prodavati namještaj. Još godine 1817. ukinuto je pravo na pobiranje trošarine, a godine 1844. uvodi se taksa za obrtnike, koja se do 1848. povećava. S druge strane, Dubrovčani u prvoj polovici stoljeća više puta traže da im se priznaju štete koje su grad i okolica pretrpjeli

godine 1806., te da im se vrata kapitali pobožnih ustanova deponirani u bankama Rima, Napulja, Venecije, Beča, Rusije, Đenove i Firenze u visini od 4.662,904 fiorina. Štete koje je pretrpio Dubrovnik, ne računajući one koje se odnose na brodarstvo, iznose oko 8.717,324 dubrovačkih dukata.⁶ Poslije pada Republike, za francuske uprave, francuska vlada je obećala isplatiti dugove, ali to nikada nije učinila. Za naredne austrijske dominacije Dubrovčani podnose zahtjev vladi u Zadru 1816, 1829, 1844, 1848, ali im nije udovoljeno. Austrijske vlasti, naime, nisu htjele prihvatiti štete iz godine 1806, a likvidaciona komisija (1815) odbacila je ta potraživanja kao neprihvatljiva.

Što se pak tiče sjedinjenja, Dubrovčani su vrlo oprezni. Pokoljenje rođeno za Republike teško se miri s činjenicom da je ranije samostalni i nezavisni Dubrovnik sada dio austrijskog carstva, a oni podanici Austrije. Njihovi sinovi, rođeni kasnije, uviđaju da s propašću Republike nije propalo sve, naime, sve više uviđaju, pogotovo za ilirskog pokreta, da je domovina šira nego što su je zamišljali njihovi očevi. Ipak godine 1848. upozoravaju Beč da ne žele utjelovljenje područja bivše Republike bilo kojoj pokrajini carstva, bez izričitog pristanka grada i okolice, s obzirom na specifičnosti po kojima se razlikuju od drugih naroda, pa i ostalih Dalmatinaca. Dubrovčani ovdje misle na onaj odnarođeni dio po dalmatinskim primorskim gradovima koji priželjkuju sjedinjenje Dalmacije obnovljenoj Mletačkoj Republici. S druge strane, oni u Dalmaciji, skupa s Bokeljima, prednjače i priželjkuju, kao i ostali dalmatinski aneksionisti, sjedinjenje Dubrovnika i njegove okolice s ostalim hrvatskim krajevima.

Na većinu dubrovačkih zahtjeva Beč je odgovorio nepovoljno. Naime, Austriji nije bilo u interesu izgraditi arsenal u Gružu, s obzirom da je u blizini turske granice i daleko od izvora Monarhije.⁷ Proglašenje Dubrovnika slobodnom lukom ovisilo je, prema odgovoru iz Beča, o trgovačkim i političkim okolnostima. Vlada nije u mogućnosti da ukine desetinu i kućarinu, već da to spada u kompetenciju parlamenta. Naime, Beč ne pristaje na ukidanje ili pak sniženje poreza na dohodak, jer bi to prijetilo da mnogi državni troškovi ostanu bez pokrića. Što se, pak, tiče šteta koje su počinili Rusi i Crnogorci (1806), država ne može to nadoknaditi. Za dubrovačke kapitale koji se nalaze u stranim bankama, bečka administracija je učinila, kaže se u odgovoru, i učinit će sve što joj bude u moći.

⁶ Isto. Usp. Historijski arhiv Zadar, Miscellanea 163 — Poz. 5, br. 1682 od 7. VIII 1848. O inozemnim položima Dubrovčana uoči pada Republike поближе види u radu V. Ivančević, »Dubrovački novčani položaj u inozemstvu pred pad Republike«, *Analitički historijski ovdjelni Centar za znanstveni rad Jugoslavenske akademije u Dubrovniku*, sv. XIII—XIV, Dubrovnik, 1976, 147—165.

⁷ Historijski arhiv Zadar, Presidijalni spisi br. 444/82 od 27. VII 1848, III/4.

O sjedinjenju područja bivše Dubrovačke Republike nekoj od pokrajina carstva »mjerodavne su, izričito se navodi, administrativne forme i zakonske odredbe ustavnog zakonodavstva«. ⁸ Za ostale zahtjeve, manje važnosti, Beč obećava da će udovoljiti; primjerice, da administracija već radi na tome da se izmijeni carinski pravilnik i da će se unaprijed voditi računa o odnosima tuzemstva prema inozemstvu. Navodi se dalje kako su snižene cijene soli i da trebaju nastupiti izmjene cijena o biljezima, taksama i zakladama, te lučkim taksama. Nastojat će se također da dubrovački Piaristi dobiju od vojske zgradu Collegium ragusinum.

*

Po svemu sudeći zahtjevi Dubrovčana revolucionarne godine 1848. nisu bili u skladu s unutrašnjom i vanjskom politikom Beča. Naime, Austrija je potresena revolucionarnim gibanjima i sve je više bila uvučena u vrtlog klasnih sukoba, nemira i nereda u pokorenih naroda. Za ustavnog života 1848. svatko je tražio ono što nije imao. S obzirom da Dubrovnik s ostalom Dalmacijom nije bio u središtu interesa bečke politike, to su važniji dubrovački zahtjevi odbijeni a limine. Dakle, dubrovački zahtjevi nisu se mogli uklopiti u austrijske planove u Dalmaciji i na Jadranu, te je Dubrovnik ostao i dalje zapostavljen i zanemaren od strane Austrije, a pučanstvo grada i okolice izjednačeno je u obavezama prema državi sa žiteljima ostale Dalmacije. Novonastali problemi unutar Monarhije diktirali su Austriji da održi status quo, a Dubrovnik u Dalmaciji da i dalje bude i ostane važna osmatračnica događaja u turskom zaleđu i istaknuto mjesto iz kojeg će se promatrati razvoj Istočnog pitanja.

⁸ Isto. Usp. odgovor Dubrovčana na pozive iz sjeverne Hrvatske, Arhiv Hrvatske Zagreb, Spisi Zagrebačke županije br. 1530 (1182) 1848, fasc. CXXXIX.

S. Obad: LES PRÉTENTIONS RAGUSAINES DE L'ANNÉE
RÉVOLUTIONNAIRE 1848.

Résumé

Après la chute de la République et en particulier du régime de Metternich, Dubrovnik est mis au même niveau que toutes les autres villes dalmates, tandis qu'au point de vue économique elle se trouvait en état de stagnation. Pendant la vie constitutionnelle de l'année 1848, Dubrovnik établit le programme de son développement et l'envoie à Vienne pour être approuvé, désirant que la Cité et les environs jouissent d'un traitement particulier dans le cadre de la Dalmatie. Les prétentions de Dubrovnik ne furent pas incluses dans les projets de la politique viennoise envers la Dalmatie, mais généralement refusées. Car Vienne continuait de ne pas prendre soin du développement des villes et ports dalmates, à l'exception de Trieste qu'elle bâtissait et transformait en un des noeuds de communications autrichiens le plus important sur la côte adriatique. Il s'ensuit que Dubrovnik a été traitée comme une ville parmi les autres villes en Dalmatie, tandis que les habitants de la Cité et des environs, eu égard à leurs obligations envers l'état, ont été rendus complètement égaux avec la population de la Dalmatie toute entière. Selon les projets autrichiens, Dubrovnik n'avait qu'une seule tâche: être à l'écoute de tous les événements dans l'arrière-pays turc.

OBAD

T. I

J. Rieger, Dubrovnik 1853.